

АКЦИЈЕ КОСМАЈСКИХ ПАРТИЗАНА ОД КРАЈА ФЕБРУАРА ДО ЈУНА 1942. ГОДИНЕ

Када су Космајски и Посаво-тамиавски одред стигли на терен Космаја, Срески комитет Космаја имао је састанак у Дубони, у срезу младеновачком. Чим се сазнало о борбама одреда у Космају, одлучено је да се Драгослав Дража Марковић, члан СК Космаја који је руководио партијским радом V космајском срезу, одмах врати у Космај и повеже са одредом, и уз помоћ организација и сарадника омогући му да кретање, акције и дејства прилагоди ситуацији на терену. Али, за то је већ било касно.

И остали чланови Среског комитета добили су задатак да се врате у своје срезове и са војним десетинама организују разне акције како би привукли непријатељске снаге и тиме смањили њихов притисак на одреде. Тако је, на пример, у младеновачком срезу у Ковачевцу, Шепшину, Дубони и Сенаји тих ноћи извршена смотра оружаних десетина, које су добиле задатак да ноћу праве заседе, припуцавају и нападају припаднике квислиншких формација по селима.

Напад на недићевце и четнике у Малом Пожаревцу. Уз помоћ посадне чете Малог Пожаревца, једна десетина космајских партизана напала је крајем фебруара жандармеријску станицу и четничку јединицу у том селу. После краће борбе ухваћено је и разоружано 11 четника и 4 недићевца. Остали су успели да побегну немачкој посадној јединици која је чувала железничку станицу и пругу и ставе се под њену заштиту.

Долазак Београђана у космајске партизанае. Првих дана марта 1942. из Београда је у неколико група дошло на терен око 30 Београђана ради приступања космајским партизанима. Они су више дана лутали по терену и питали за партизанае, па су десеторица убрзо пала непријатељу у руке, неки су се вратили за Београд, а неколико њих је успело да, више случајно, наиђе на сараднике. Ови су их прихватили са великом резервом због тога што су дошли „дивље“, без сигурних веза и мимо партијских канала. Покрајински комитет КПЈ за Србију писао је Среском комитету КПЈ за Космај 6. марта да је једна група пошла из Београда „на своју руку и на руку појединих другова

из месне организације Београда ради чега ее и десидо да су неки иохапшени", а они који успоставе везу на терену могу да остану у одреду. (Архив СРС д. бр. 1858).

Организационо-политички рад на терену. Припремајући услове за јачање партизанских редова и акција на терену, Срески комитет КПЈ Космаја је поспешивао политички и организациони рад на терену како у космајском, тако и у младеновачком, грочанском и подунавском срезу.

На прелазу 1941—1942. године, главни ослонац НОП на терену Космаја постао је младеновачки срез, а нарочито села: Шепшин, Дубона, Влашка, село Младеновац, Границе, Ковачевац, Међулужје и др, и нека села у грочанском, космајском и подунавском срезу као Мали Пожаревац, Поповић, Петријево и друга.

Сваког дана се по овим селима радило; држане су политичке (тајне) конференције и састанци на којима је било и по 50 људи, оснивани су нови народноослободилачки одбори, организације жена, омладине (Народноослободилачки савез), Партије, СКОЈ-а, војне десетине итд. Срески комитет није био у неком „безбедном простору“, он је непрекидно радио, њихови чланови су се стално кретали по терену, обилазили организације, разговарали са људима, организовали рад. И баш то што су чланови Среког комитета и други партијски и политички радници, комунисти, скојевци, партизани били стално са народом и у народу, излажући се свакодневно опасности да их непријатељ ухвати или убије, уливало је људима поверење у партизане и њихово руководство и храбрило их да наставе борбу иротив окупатора и његових сарадника.

Обавештавајући Покрајински комитет КПЈ за Србију о стању на терену космајског, младеновачког, подунавског и грочанског среза, Срески комитет КПЈ Космаја му је 2. марта 1942. године, између осталог, писао:

Космајски срез броји 18 села и 2 варошице. У једном селу постоји партијска јединица од 3 члана и 2 кандидата, у другом селу 4 члана и у још 2 села по 1 члан. На тој територији ради један члан нашег СК и 1 кандидат. Свега 10 чланова и 3 кандидата. Терор, боравак непријатеља у овом срезу отежава приступ селима као и болест члана нашег СК за тај срез,... У ова два села, где има по 1 члан, имали смо најјаче партијске јединице, али нам их је непријатељ уништио. У два села са партијским јединицама постоје и два народноослободилачка одбора и 1 женски актив... Око 90 омладинаца је било позвано у такозвану „народну гарду“ — мобилисано у недићевце. Тада је на територију среза стигао наш Космајски партизански одред, а забуну поводом тога искористили су и ти омладинци и њих 85 се разбегло кућама, а 5 са још 3 добровољно пријављених отишли су за Београд. Писмо СК је прорађено са 4 члана Партије.

Младеновачки срез броји 18 села и варош. Управо смо формирали привремено Среско повереништво за тај срез. У повереништво су ушли: 1 некомпромитован радник из Младеновца, два компромитована интелектуалца са села и једна компромитована другарица, чланица СК. Сво четворо су домаћи са терена. Раднику је рејон Младеновац, а ово троје поделили су села у три рејона... Два омладинца и 2 другарице по омладинском и

женском раду примљени су у Партију, тако да у Младеновцу постоје 2 јединице са по 5 чланова... Од 18 села 16 су обухваћена радом. У једном селу постоји партијска јединица од 3 добра и активна члана, у другом селу од 4 члана. У једном селу нам је од бивше партијске јединице остао само 1 члан и 1 кандидат, а у једном 1 члан. Са секретарицом Среског повереништва и још једним чланом нашег СК, који је до сада био на раду у том срезу — свега има 22 члана и 3 кандидата. У 7 села има народноослободилачких одбора. У четири села има 5 омладинских актива, 50 омладинаца је отишло у Београд у недићевце, а само 17 смо успели задржати. Они засада неће да иду у недићевце, али неће да иду ни у партизане. У 5 села формирали смо шест и по десетина. Они хоће да иду у борбу и у акцију, али само ноћу, с тим да се одмах врате кућама. Наш најважнији задатак: мобилисати људе за партизански одред — мислимо да ћемо ускоро моћи остварити. Писмо СК је прорађено са свим члановима и са оним кандидатима где нема партијских јединица.

Подунавски срез броји 25 великих села и град Смедерево са којим, како смо обавештени, ви имате везе, а ми смо повезани са њима само ради прихватања људи који би хтели у одред. На том подручју ради партијска јединица од 5 чланова и 1 кандидата. Сва петорица су бивши партизани — дакле компромитовани, а по 1 од њих је домаћи, са терена. У 7 села постоји по једна десетина. У сваком селу постоје заклете противпартизанске страже од по 30 до 50 пушача које врше дужност 28 дана. Те сеоске страже (њих 1.600) позване су у борбу против партизана на Кукавици — планини. Наши другови су се дали на посао и 800 стража одбило је да пође и остали су код кућа, 650 су побегли из Смедерева кућама, а 150 из Смедеревске Паланке. Кад су љотићевци из Смедерева ушли у село Петријево да због тога неке ухапсе, сељаци су разоружали две жандармеријске патроле војводу подунавског и смедеревског команданта места. Кад је Љотић послао Немце на Петријево, 6 села се организовало и пошло у помоћ, и Немци су се вратили. Села су тада остављена на миру. Триста седамдесет пег омладинаца позвано је за „народну гарду“, али су сви одбили и нико није пошао. Партијци су прорадили писмо СК-а. Као најбитније им је постављено: кандидовање најбољих људи из одбора, стварање партијских организација и мобилисање људи за одред, као и план акције партизана — оружаних десетина по селима.

Грочански срез, два друга, један је члан нашег СК. Обухваћено радом 9 села... Одлучено да се формира партијска јединица од 3 стара и 1 новог члана Партије. У 3 села се формирало 5 десетина... Од мобилисаних омладинаца 5 их је отишло за Београд а 50 се није одазвало..." (Зборник ДП НОР Т1. К3. д. бр. 42 — Архив СРС, д. бр. 1480)

Цитирали смо део овог извештаја који говори о стању на терену четири наведена среза, али активност комуниста, скојеваца, народноослободилачких одбора, организација жена, омладинаца, оружаних десетина и на стотине активиста сарадника НОП-а, нарочито у младеновачком срезу, била је много већа него што се то из извештаја може видети.

Ослонац на сопствене снаге. У својим сећањима Драгослав Дража Марковић, тада члан Среског комитета Партије за Космај, каже:

„Ослонац на народ и борба за свест људи, уз схватање да је политичко-идеолошки рад, уз стварање организованих снага, преусудан — највише се испољава у 1942. години. То је година када је Космајски одред, враћајући се из Санцака по наређењу Врхов

ног штаба, фебруара месеца код Тулежа претрпео највеће губитке У току читаве борбе, и када је од 120 људи остало четрдесетак партизана. Сви другови нису изгинули, било је рањених, било је и оних који су се разбили и напустили одред, и оних који су отерани у логоре. Али, велики број је погинуо.

Организација на терену је тако рећи ликвидирана. Наступио је код сељака период колебаљивости и страха. Услови за сваки рад били су врло тешки. Због провала прекинуте су и отежане везе са Београдом и Покрајинским комитетом.

Мислим да је та година, у ствари, била пресудна за борбу код нас. Ми смо тада успели, уз жртве, да се одржимо, да сачувамо организацију, па да је чак и проширимо. То је буквално била борба за сваког човека. Гинуло се зато да би се разговарало са тројицом људи. Гинуло се зато да би се дотурио летак, да би се одржала конференција...

Схватили смо да се вера у нашу снагу може сачувати само сталном активношћу.

То је период када на терену делује само једна чета партизана...

То је период када почињемо да стварамо наоружане десетине по селима..." (Жика Д-М, н.д. стр. 83—84)

Овако уопешно организован рад у наведеним срезovima, упркос терору окупатора и његових помагача, омогућио је да се устаничке партизанске пушке чују у Космају, на младеновачком терену, у грочанском и смедеревском крају и за време веома оштре и дуге зиме, када Космајски одред није био на свом оперативном подручју. То је истовремено чинило неуништивим народноослободилачки покрет и оружану борбу у овом крају.

„Са акцијама смо почели", писао је Срески комитет Космаја 2. марта 1942. Покрајинском комитету КПЈ за Србију, „као што сте нам ви писали. У Шепшину је убијен порезник који је управо био дошао да купи порез. У Сенаји је извршен препад на четнике и четири су убијена, а два су тешко рањена. У Малом Пожаревцу је изведена акција на разоружавању четника и жандарма, али још немамо пун извештај. Сада имамо осамнаест партизана. Настојаћемо да ниједну акцију не изведу сами партизани без сеоских десетина, у смислу вашег писма, да борба против непријатеља нашег народа не сме да се сведе на борбу партизана без учешћа народа. (Зборник ДП НОР Т1. КЗ. д. бр. 42)

После повезивања здравих бораца разбијеног Космајског одреда са четом која је дејствовала у Космају, почетком марта 1942, одред се због смањеног броја људства и промењене формације називао четом, која је била подељена у десетине. У чети је тада било око двадесет партизана. За командира (команданта) Срески комитет КПЈ за Космај поставио је Лубомира Качаревића, а за комесара и партијског руководиоца Буру Гајића, дотадашњег заменика политичког комесара Космајског одреда.

Срески комитет је наложио Чети да уз помоћ сеоских илегалних војних десетина и сарадника по селима, појача војне акције и политички рад на терену.

Недић наређује енергично хапшење комуниста. Активност космајских партизана у Космају, као и у другим крајевима окупирани Србије, забринула је и окупатора и његове сараднике, па је

председник квислиншке владе Милан Недић 3. марта 1942. послао окружним начелницима следеће наређење:

„Из свију округа, или још тачније из свију срезова, стижу вести, званичне и приватне, да и мимо свих постојећих наређења о скупљању и уклањању комунистичких елемената, који могу бити опасни по јавни ред и поредак, комуниста још увек много има. Врше пропаганду, шире алармантне вести, подржавају код лаковерног и необавештеног света страх о поновним немирима у пролеће, а нарочито потпирују, и то врло вешто, код родољубивог народа крилатицу о „Државном устанку“. Исто тако искоришћавају народне недаће од наших оружаних одреда, добровољаца и четника и организују читаву хајку противу њих, и ако те недаће, којих је увек било и биће, безначајне према комунистичком зулumu и партизанским дивљаштвима, од којих су га ослободили баш ти оружани одреди, добровољци и четници.

Ово напред изложено јасно показује да комуниста још увек има и да они слободно развијају своје акције. Има таквих које управне власти и војне власти још нису пронашле, јер се вешто крију, има их који су лишени слободе па пуштени, других који су били у партизанским редовима па су сад код својих кућа, па чак и таквих који су из редова партизана прешли у добровољце и четнике.

Како смо на прагу пролећа и како морамо по сваку цену одржати мир, ред и безбедност, као једини услов за даљи опстанак несрећног српског народа

Н а р е ђ у ј е м :

Да још једном обићете подручну вам територију и среским начелницима у најозбиљнијој форми предочите напред изнете околности и позовете их да под личном одговорношћу, без икаквог оклевања, енергично и предано изврше најстрожију ревизију свега до сада учињеног у отклањању комунистичких и других опасних и сумњаних елемената.

Сва ова лица, за која Срески начелник установи да су комунисти, да су била у партизанским одредима, а да својим држањем могу допринети било каквом ремећењу реда и поретка, морају бити покупљена и изолована без обзира на интервенције било с које стране и на досадашњи поступак према њима.

Имајући у виду опстанак српског народа за који се бори и свим снама залаже данашња српска влада, нећу дозволити да се понови болно искуство о алжавом раду управног апарата у јуну прошле године. Свим расположивим средствима контролисаћу овај деликатан посао среских начелника и према њима и према њиховим подручним чиновницима бићу строг и немилосрдан." (VII ЈНА р. бр. 11/4-1 к. 20)

*

Формирање Српске државне страже. Трећег марта 1942. године Недић, председник квислиншке владе, по налогу немачких окупационих власти донео је Уредбу о устројству српске државне страже, чији су органи добили задатак да врше полицијску извршну и граничну службу.

На питање иследника 1. фебруара 1946. који су разлози руководили владу да преформира оружане владине одреде и команду жандармерије у СДС, Милан Недић је одговорио: „Разлози којима се влада руководила да се њени дотадашњи одреди преформирају у СДС били су ти што је Србија концем 1941. била очишћена од комуниста, па је сада требало да се створи једна оружана снага за одржавање јавног реда и поретка и безбедности у земљи. Отуда је дошло до преформирања владиних одреда у СДС. Дотадашњи владини одреди били су више оперативне јединице, па су због тога Немци од њих зазирали... и сматрали су, с обзиром да су комунисти протерани и да је ситуација стабилнизирана,

да се улога дотадашњих владиних одреда треба да измени у том смислу што би они постали чуварима безбедности. Што се тиче самог назива „СДС“, тај назив је поникао у самој влади.“ Према Недићевом казивању, СДС је у лето 1942. имала око 15.000 људи.

На реорганизацији српске квислиншке полиције нарочито је био ангажован командант БДС и БДО, генерал Аугуст Мајснер, командант СС и полиције, који је на ову дужност дошао 4. фебруара 1942.

На састанку са Недићем, који је имао чим је стигао у Београд, 4. фебруара 1942, дискутовало се и о називу те „српске полиције“, и док је Мајснер сматрао да је најбољи назив „полиција“, Недић је одлучно одбио називе као што су „полиција“ или „жандармерија“, са образложењем да „за време од 20 година злогласног полицинског режима у Југославији, ови називи су компромитовани“.

Српска државна стража се делила на: градску државну стражу, за службу у градовима, пољску државну стражу, која је вршила службу ван градова, и граничну стражу која је вршила граничну службу.

Без обзира на називе, Српска државна стража је углавном била наследник бивше жандармерије и по кадровском саставу и задацима, јер јој је главни задатак био да се бори против народнослободилачког покрета и помаже окупационе власти да пљачкају земљу у покорности.

Само три дана после доношења Уредбе о устројавању СДС, она је била стављена под Мајснерову команду, чему се Недић узалуд противио. Исто тако је и Српска добровољачка команда, односно Љотићевци, била под непосредном немачком командом.

Недићева влада је 16. новембра 1942. упутила меморандум командатујућем генералу и заповеднику у Србији, у коме се, између осталог, каже: „Српска влада не располаже никаквим средствима ни могућностима да утиче на ту ситуацију; она је потпуно парализована, пошто јој је већ осам месеци одузета свака власт у земљи; о аутономији и вођењу земље не може бити ни говора. Влада нема скоро никаквог удела у управи земље, пошто је остала без извршних органа, јер јој је у полицијско-техничком смислу одузета свака власт и предата заповеднику СС-трупа. Влада је чак добила писмено наређење да не сме Српској државној стражи издавати никаква наређења. Досадашње право наређивања владе над добровољачким и четничким одредима, уз чију је помоћ одржавала ред и мир, као и јавну безбедност у земљи, одузето јој је јер су ове јединице потчињене Штабу заповедника у Србији.“ (Др М. Борковић: Контра револуција у Србији, кв. 1 стр. 286—303).

„Летак ПК смо примили и умножили“ — писао је СК Комаја 11. марта 1942. ПК (ради се о Прогласу Покрајинског комитета КПЈ за Србију од 20. фебруара 1942 — нап. ред.) — „и умножићемо га у 240 примерака. Штампали смо и растурили омладински летак против мобилизације омладине у „гарду“, као и једну песму као прозив у партизане. Оба примерка вам шаљемо.

Што се тиче слања другова из вашег места (Београда) за наш одред, можемо вам одговорити: 1) ми их можемо добро и сигурно прихватити и пребацити у партизане; 2) можемо их наоружати брзо и добро, 3) али не знамо каква је могућност њиховог путовања возом. За почетак шаљемо вам два прихватна пункта. (На један пункт могу долазити сваког понедељка, среде и петка, а на други сваког уторка, четвртка и суботе.) Слање другова преко вароши (Младеновца) веома је ризично, то вам не бисмо препоручили.

На наш терен је дошло доста (наводно око 30) људи из вашег места (Београда), наводно за наш одред. Они већ неколико

дана овуа лутају и питају за партызане, дееторица од њих су ухапшени, неки од њих имају и неке чудне лозинке. Ми их, наравно, нисмо прихватили, али смо их сместили на сигурнија места. Јавите нам о чему се ту ради.

Другове не шаљите у већим групама од 5 људи и шаљите за сваког карактеристику.

Ми смо послали неке другове на опоравак и, у исто време, на рад у Посавину. Али нам се од тог времена уопште нису јавили на договорен пункт. Засад немамо других могућности да вам ту помогнемо.

Парт.(ијски) материјал, као и омладинске и женске реферате, жељно очекујемо.

У вези са писмом ЦК наше Партије и опасности од бивших антипартијских елемената који су пред терором спасили главу у нашим одредима, извештавамо вас да се међу и оно мало партизана што их имамо налазе и (таква двојица). Досад су били дисциплиновани. Јавите нам какав став убудуће према њима да заузмемо.

Идући пут послаћемо вам опширнији извештај о променама у организационом стању. За сада само толико да су наши партизани (сад их имамо 22) имали акцију — напад на жанд.(армеријску) станицу у Ковачевцу — која је донекле успела.

Наш С.(рески) К.(омитет) проширили смо једним другом који је до сада био заменик политкома одреда кад је био у Санџаку и Босни. Тај је друг секретар парт.(ијске) ћелије од 5 чланова код наших 22 партизана, а у нашем СК биће нам одговоран за рад и борбу наших партизана.

Извештавамо вас да је месни четнички одред у Врчину, који је створио војвода грочански а који је под нашим утицајем, извео сам напад на жандармеријску станицу и натерао у бекство љотићевце кад су ови хтели доћи у пљачку у село." (Зборник ДП НОР Т1, К20, д33)

Акције у току месеца марта. Ноћу осмог марта, уз помоћ сеоских војних десетина Чета је напала жандармеријску станицу у Ковачевцу код Младеновца. После вишечасовне ноћне борбе напад је морао бити обустављен јер су жандарми пружили јак отпор. Један жандарм је рањен.

Следећег дана једна партизанска тројка у селу Влашка ухватила је, осудила на смрт и стрељала једно лице због сарадње са окупатором.

Са младеновачког терена чета се пребацила у Подунавље ради вршења акција у том крају. Ноћу између 15. и 16. марта партизани су дошли у село Осипаоницу и сместили се у једну кућу поред друма Смедерево—Пожаревац. Када је свануло, друмом је пролазила већа колона немачке војске. Кратко време задржала се у селу. Немци су улазили у поједине сеоске куће, па и у ону у којој су били партизани, али нису ушли у просторију где су се они налазили. Сутрадан, чета је брзо и лако разоружала сеоску стражу коју су поставили љотићевци. Том приликом је ухваћен и председник општине. Као истакнути љотићевац и сарадник окупатора, осуђен је на смрт и стрељан. Следећег дана љотићевци су у овом месту ухапсили неколико сељака због сумње да су партизански сарадници и неке стрељали, а остале отерали у концентрациони логор.

У току марта партизани су уз помоћ сарадника по селима извршили више акција, и то у селима: Врбовац, Мало Орашје,

у Подунављу; Добрн До, Јасеници и Дубони, Шепшину и Границама у младеновачком срезу.

Крајем марта, доласком нових бораца из Београда и опоравком рањених и болесних бораца одреда који су се лечили на терену после борбе код Тулежа, бројно стање партизана у Комају повећало се на око педесет људи.

То је омогућило да се у чети формирају четири десетине: Космајска, Младеновачка, Грочанска и Подунавска, са задатком да свака делује у одговарајућем срезу, а по потреби да дејствују и заједно или прелазе на друге терене. Поред вршења војних акција, десетине су имале задатак да на терену делују и политички и да се повежу и раде по упутствима среских партијских руководстава.

•

Организујућн оружану борбу у Космају, Срески комитет КПЈ за Космај је посебну пажњу обраћао образовању и раду среских повереништава Партије.

Марта мееца 1942, Среско партијско повереништво КПЈ за срез грочански сачињавали су: Мирослав Јовановић, секретар, и Миливоје Стојковнћ, Радисав Јовановић и Чеда Гајић, чланови.

У исто време, у Среском повереништву КПЈ за срез подунавски били су: Јуре Сарић, секретар, и Милица Дамјановић Живка и Јован Крајишник, чланови.

Борба са четницима војводе Шумског у Камендолу. Од како је дошао са својим четничким одредом у Гроцку, крајем 1941. војвода Петар Стојановић Шумски проносио је гласине како је он зато да се чувају српске главе и како није ни за борбу против партизана, чак је спреман да са њима сарађује и да их помаже јер је и он за борбу против Немаца али само када зато буде погодно време и слично. Истовремено је дозвољавао сељацима да се наоружају и бране своја села од зулума четничког одреда војводе Торлачког.

Срески комитет Партије за Космај одлучио је да ступи у преговоре са војводом Шумским и истера га на чистину, иако је Покрајински комитет, који је о томе био информисан, то оцењивао као узалудан иосао.

Преговоре са четницима обавио је по одлуци Среског комитета Космаја, крајем марта 1942. његов члан и секретар среског повереништва Партије за срез грочански Мирослав Јовановић. Он је лично отишао у штаб војводе Шумског у Гроцку. Војвода Шумски је био изненађен доласком Јовановића, али је обећао да партизане неће нападати, да ће их снабдевати експлозивом, да ће им давати обавештења о Немцима и љотићевцима и да ће им чак омогућити да ликвидирају Димитрија Љотића, познатог сарадника Немаца. Као против услугу војвода Шумски је тражио да партизани не нападају његове четнике.

ЛЕГЕНДА:

- ▲ БОРБА ПРОТИВ НЕМАЦА
- ▣ БОРБА ПРОТИВ НЕДИЋЕВАЦА
- БОРБА ПРОТИВ ЧЕТНИКА
- ⊗ РАЗНОВРСНЕ АКЦИЈЕ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И ДОМАЋИХ ИЗДАЈНИКА

ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ АКЦИЈА
КОСМАЈСКОГ НОП ОДРЕДА «РАДЕ ЈОВАНОВИЋ»
ПРОЛЕЋЕ 1942. ГОД

Догађаји су убрзо показали да је војвода Шумски био неискрен.

У Камендоду, 10. априла 1942. грочанску партизанску десетину, са којом је био и секретар СП КПЈ за срез грочански, изненада су напали четници војводе Шумског. Том приликом погинуо је командир чете Лубомир Качаревић и десетар Воја пилот. Једног партизана четници су заробили а један је дезертирао.¹ Остатак десетине се после овог сукоба са четницима, пребацио на терен младеновачког среза.

Неколико дана после борбе у Камендолу, удружене снаге жандарма и четника почеле су вршити блокаду појединих села у грочанском срезу, хапсећи многобројне партизанске сараднике и пљачкајући њихову имовину. За време ових блокада и претреса („реакције“ како се то онда говорило), ухапшено је око сто иедесет сарадника НОП-а из Малог Пожаревца, Бегаљице, Заклопаче, Врчина, Држња, Камендола, Умчара и других села.

„Настале су још жешће потере, блокаде, заседе... Непријатељ је желео да докраја уништи остатке славне 1941. године и затре партизански покрет у Космају. Али, нисмо ни ми, иако малобројни и добро притиснути са свих страна, били тако наивни ни усамљени. Били смо део велике борбе свих народа Југославије, мали одред наше Партије, на овом делићу земље који је нама поверен.

Ту бити и остати, налазити се стално у акцији али не и гинути лудо, нападати непријатеља онда кад нама одговара и одмах се повлачити са места акције, то је био најбољи пут да се у таквој ситуацији одржи морал у нама и у народу. Свака наша и најмања акција наилазила је на стотруки одјек. Ово нам је давало снаге да борбу појачавамо и истрајемо.

У то тешко време, зими 1941/1942. године, падају и почеци разних легенди везаних за партизане. При нападу на четнике у Сенаји, или жандармеријску станицу у Ковачевцу, народ је умешто десет видео стотине партизана. Волели су нас, желели да нас је много и веровали у оно што су говорили.

О мени се највише прича испредало, вероватно зато што сам жена и што су ме многи познавали, нарочито моји предратни другови који су сви били сада ангажовани на једној или другој страни. Причало се, на пример, како се пресвлачим увек на други начин и појављујем се тамо где ме нико не очекује, као пре рата хајдуци Бабејић и Кореја. Прича је имала основе у томе што сам се заиста пригодно облачила као наше сељанке, јер сам се кретала често дању, носила скривено оружје, а у торби врећено и вуну коју сам обично путем упредала. Понекад сам облачила црнину да би била мање упадљива, па је поникла прича да сам варала непријатеља кад наиђе кукањем на гробљу. Нисам никада ову прилику искористила, али ми се догађало, на пример, да идући у црнини почнем да певушим док не чујем чобане како се исчућавају жени у црнини која пева. Било је, наравно, и ситуација кад ми је у понекој кући помогао изглед сељанке у случају блокаде или претреса села. Највише ми је у рату сметала моја висина. У наше време није било тако високих девојака као што их има данас, па се догађало да многе високе младе жене из околине Младеновца у првом моменту буду сумњиве. То сам и ја знала, и увек сам се због тога грбила.“ (Сећање Кике Д-М, н.д. стр. 32, 33)

„Сећам се, причало се тада много о Кики. Да бих некако проверио да ли су те приче баш истините, желео сам да је ближе упознам. Поћемо једном заједно на терен. Идемо по некој лапавици и леду, а ја никако да је стигнем, мада сам тада био у најбољој снази. Свртели смо код Млаће у Раниловић, а онда треба да идемо код Лесе у Рогачу. Кад смо дошли до једног потока ја застанем. Вода дубока, лед, а Леса наместо мотку да се држимо док прелазимо. Ако се провали — мислим ја. За то време Кика зачас преће преко леда и наће се на другој страни.

— Па, истина је што причају — закључим ја искрено у себи." (Сећање Љубомира Ивковића Шуце; види КДМ, н.д. с. 127)

Непријатељске снаге, (недићевци и четници Косте Пећанца) њихово бројно стање и распоред у округу београдском у априлу 1942. био је следећи: Команди српске државне страже (жандармерије) за округ београдски са седиштем у Београду било је подређено девет среских одреда, једна резервна чета на Дедињу у Београду јачине сто људи и један гранични одсек са седиштем при штабу исте команде.

У срезу врачарском одред недићеваца је имао четири станице са једним официром и сто пет стражара (жандарма), а у Белом Потоку се налазио и Торлачки четнички одред под командом војводе Торлачког јачине око седамдесет четника.

У срезу посавском срески одред недићеваца имао је четири станице: на Умци, у Сремчици, Барајеву и Дражевцу укупне јачине два официра и око тридесет стражара (жандарма). На Умци је био и Лепенички четнички одред иод командом војводе лепеничког са око десет официра и око двеста педесет четника.

У младеновачком срезу срески одред недићеваца имао станице у Младеновцу и Кораћици јачине два официра и шездесет стражара. Четнички одред војводе Војиновића имао је око седамдесет људи а један други четнички одред који се извеоно време налазио у Великој Иванчи био је сличне јачине.

У космајском срезу срески одред недићеваца је имао станице у Сопоту, Раљи и Рогачи са једним официром и око деведесет стражара. У Раљи је био и београдски четнички одред под командом капетана Живана Лазовића јачине око сто четника, а у Сопоту је био четнички одред војводе Милије Мајсторовића јачине око осамдесет четника.

У срезу колубарском срески одред недићеваца је имао станице у Лазаревцу, Вреоцима и Јунковцу, јачине два официра и око сто стражара (жандарма). На територији овог среза су се извесно време налазили: Петнаести самостални четнички одред са три официра и око шездесет пет четника; Љишки четнички одред са око триста осамдесет четника; Колубарски четнички одред са око сто четника и Први космајски четнички одред са око сто четника.

У срезу иодунавском срески одред недићеваца, односно државне пољске страже имао је станице у Смедереву и Кола-

рима са једним официром и око осамдесет стражара; Команда посаде Смедерева је имала око четрдесет стражара а смедеревски четнички одред око сто четника.

У срезу грочанском срески одред је имао станице у Гроцкој и Умчарима јачине два официра и педесет стражара. Четнички одред војводе Шумског у Гроцкој имао је сто а Доњоколубарски четнички одред у Малом Пожаревцу такође сто четника.

У срезу јаееничком срески одред имао је станицу у Смедеревској Паланци, Азањи и Кусадку јачине сто иедесет стражара којима је командовао један официр. У Смедеревској Паланци је била и посада од педесет стражара која је чувала концентрациони логор.

У срезу орашком (великоорашком) срески одред имао је станице у Великом Орашју, Марковцу, Великој Плани и Лозовику јачине четрдесет стражара. Савски четнички одред у Великој Плани имао је сто четника.

Укупно је у округу било око девет стотина стражара (жандарма) и преко хиљаду и пет стотина четника. Поред овог у неким селима су биле присилно организоване сеоске страже у којима је било обухваћено неколико хиљада сељака.

Команда добровољачких одреда (љотићевци) имала је своје јединице у Смедереву, Смедеревској Паланци и Младеновцу укупне јачине око триста до пет стотина људи.

Српска добровољачка команда је формирана у лето 1941. У свом саставу је имала неколико одреда чиш су припадници били чланови профашистичке организације ЗБОР Димитрија Љотића. Српски добровољачки корпус (СДК) формиран је крајем 1942. преорганизањем Команде добровољачких одреда, укупне јачине око 3.000 људи. У свом саставу је имао четири добровољачка и један четнички јуришни баталјон, а од 4. јануара 1943. још и баталјон борних кола, ескадрон коњице и шест авиона. Новембра 1943. у СДК формирано је пет пукова, а 21. априла 1944. још један (Други гвоздени пук). Средином 1944. СДК је имао око 9.000 људи. Представљао је помоћну оружану формацију немачке окупационе војске, под чијом је командом дејствовао против НОВ и ПОЈ и терорисао цивилно становништво у Србији. Формално је био под владом Милана Недића, али је стварно био потчињен непосредно начелнику Штаба немачког војног заповедника Србије. Снабдевала га је оружјем и осталом опремом немачка окупациона власт. Припадници СДК починили су у Србији велики број масовних и појединачних злочина и зверстава. Под притиском НОВЈ, СДК је 8. октобра 1944. напустио Београд и пребацио се у Срем, а затим у Словенију где је разбијен и потучен од јединица ЈА у мају 1945. (Војна енциклопедија, друго издање, Бгд, стр. 114).

*

Доласком пролећа, јачањем редова Космајске чете и даљим развијањем НОП-а на терену, стварани су повољни услови за извођење нових акција. Међутим, бројне непријатељске снаге на овом подручју којима је помоћ често долазила и са других терена и из Београда, чинило је оперативну ситуацију врло сложеном и тешком. У испражњеној Шумадији и централној

Србији није било иартизанских снага и после најмањих акција Космајских партизана, те неирјателзске снаге вршиле су бројне потере, блокаде, претресе и друге акције све у циљу да се ушшгте космајски партизани до последњег. То је акције Чете чинило изузетно тешким, чак и немогућим. Зато се указивала све већа потреба за проширењем подручја на коме би се Чета кретала, вршиле акције и могла лакше да изманеврише непријатеља.

0 сложеној војнополитичкој ситуацији на терену Космаја, Срески комитет КПЈ за Космај је 16. априла 1942. писао Покрајинском комитету КПЈ за Србију, следеће:

„Питање ироширења базе дејствовања и кретања нашег Одредa намеће се нама самима све више и више. Одсуство партизанских акција у доста великој околини око нас довело је до тога да су се прилично велике снаге непријатеља сконцентрисале на нашој територији само после неколико наших мањих акција. Ми смо... поделили наше партизане на четири десетине и свака је пошла да дејствује у свом срезу.

Пред нас се поставља питање даљих акција али истовремено у сва четири среза (космајски, младеновачки, грочански, подунавски) и ми смо приступили тим задацима, али све више се види да ми нећемо имати успеха и лако ћемо бити уништени, ако оживљавање партизанских акција и борби неће бити једновремено и међусобно повезано на једној мало већој територији". (Архив СР Србије, док. бр. 1875/103)

Борба у Влашкој. Процену ситуације коју је Срески комитет КПЈ Космаја дао у цитираном писму, потврдили су и наступајући догађаји. После изненадног напада четника на Грочанску десетину у Камендолу непријатељ је само недељу дана касније, у петак 17. априла успео да нанесе тешке губитке и младеновачкој партизанској десетини. У ову десетину је почетком априла ступио Живојин Обрадовић Бели, сељак из села Граница код Младеновца. Десетина се тих дана највише кретала по Ковачевцу и задржавала у кући Димитрија Влајића, у колиби Милана Милошевића, колиби Живана Пауновића у пределу званом Шумљаци, колиби Живка Манића у пределу Каленић и у колиби Весе и Живка Дамјановића у Маковици. Једног дана десетина је у селу Младеновцу преданила у кући једног железничара која је била до саме варошице Младеновац. Више пута десетина је била и у селу Границама, одакле је ноћу између 16. и 17. априла Дуја Радојковић, из Влашке, десетину одвео у Влашку код куће Радомира и Владислава Марковића, која се налазила у крају села испод брда Варовница. Са десетином је била и Божидарка Дамњановић Кика, секретар среског повереништва КПЈ за срез младеновачки. Док се десетина одмарала Живојин Обрадовић Бели из Граница, за време док се налазио на стражи, деморалисан, одлучио се на издају. Напустивши стражарско место отишао је у Младеновац где се предао немачкој команди и испричао где се десетина налази и куда се све кретала док је он био са њом.

Немци су одмах са недићевцима и четницима кренули за Влашку и опколили куће у којима су се налазили партизани. Иако изненађени, партизани су успели да се пробију баш на сектору обруча који су држали Немци и да се преко железничке пруге пребаце у Космај. У овој борби су теже рањени и заробљени водник младеновачке десетине Ј>убомир Миловановић Гута и Радован Филиповић Црвви, подофицир бивше југословенске војске из села Стојника код Аранђеловца. После неколико дана мучења и саслушања, оба двојица су стрељана 24. априла на сајмишту у Младеновцу. Немци и љогићевци су дотерали већи број грађана са пијаце која се тог дана одржавала у Младеновцу на сајмиште ради присуствовања стрељању, како би то на њих застрашујуће деловало. Миловановић је пред само стрељање одржао присутним грађанима говор, позивајући их у борбу а затим иљунуо у лице немачком команданту. Миловановић и Филиповић су стрељани док су клицали Партији, слободи, партизанима, Црвеној армији, СССР.

У борби у Влашкој погинуо је један четник а један је рањен, док Немци нису имали губитака.

„17. априла 1942. предао се немачкој команди у Младеновцу партизан Живојин Обрадовић сел>ак из Граница села среза младеновачког. Његовим исказом установљено је да се 8 партизана и 1 партизанка крију у селу Влашка, среза младеновачког у кући Радојице Мишића. Немачки војници и четници одмах су отишли на лице места и у вођеној борби убили двојицу партизана чији идентитет није утврђен, а двојицу теже ранили и то Љубомира Миловановића, штампарског радника из села Умчара, среза грочанског и Радована Филиповића, земљорадника из Стојника, среза орашачког. У овој борби један четник је лакше рањен.“ (Извод из извештаја окружног начелства округа београдског од 1. 5. 42, упућеног МУП Иедићеве владе — види Зборник Т1, К21, д22).

После борбе у Влашкој започињу блокаде села и масовна хапшења у младеновачком ерезу. У току априла и маја ухапшено је око 250 партизанских сарадника у Влашкој, Сенаји, Шепшину, Дубони, Рајковцу, Границама, Ковачевцу, Америћу и другим селима.

Да би што боље извршили блокаде и претресе и остварили увид на целом терену непријатељ је довлачио снаге из других места ван овог подручја. Нарочито је велики притисак вршеи на села која су масовно помагала партизане. Поред хапшења, четници су многе сараднике и батинали а неколико су кућа запалили. У Влашкој су убили угледног сељака Спасоја Павловића, резервног пуковника бивше југословенске војске, старог ратника са Солунског фронта и носиоца Обилићеве златне медаље, а његовог сина тешко ранили. Ради прикривања злочина четници су причали да су то учинили партизани.

Борба у Поповићу. У селу Поповићу ноћу између 22. и 23. априла Космајска десетина је наиаднута од недићеваца и четника. Бацајући бомбе на непријатеља партизани су успели да

се без губитака иробију кроз непријатељску блокаду. Недићевци су заробили партизанку Марију Павловић, радницу из Београда и ухапсили Божидара Митрашиновића код чије куће су били партизани, са целом породицом и Тихомира Марјановића, партизанског сарадника.

Увече 4. маја, партизани Космајске десетине су ухватили у селу Лисовићу и стрељали једног љотићевца а 8. маја у шуми Врановац, код села Ропчева сукобили су се са четницима Београдског четничког одреда.

Осмог маја једна тројка Грочанске десетине сукобила се са четницима у пределу званом „кућдине“. Том приликом четници су ухватили партизана Лучанин Милана званог „Мали Шумадинац“.

Седамнаестог априла чета се сместила у неколико кућа у селу Влашкој, недалеко од брда Варовница. Ја сам био на стражи у Варовницама, јер се одатле може видети да ли неко иде према том крају. После смене отишао сам у једну кућу и заспао. Пробудила ме је пуцњава. Ту је био још један партизан кога смо звали Шумадинац, остали су отишли. Онако буновни потрчали смо низбрдо, према железничкој прузи Београд—Ниш. Тукао нас је један непријатељски митраљез и жандарми су викали да се предамо. Ми смо трчали и даље, прешли пругу и избили на падине Космаја. Шумадинац је познавао тај крај и одвео ме је у једну од неколико усамљених кућа села Неменикуће које су према селу Америћу. Ту смо остали неколико дана и раздвојили се. После извесног времена са групом партизана опет сам свратио у ту кућу у Неменикућама. Препознао сам домаћина а и он мене. „Издаде нас онај што беше с тобом“, рекао ми је тада домаћин те куће. После сам чуо да је више њих било ухапшено када је Шумадинац ухаћен. (Ирема казивању Станислава Оцокољића Цолета, носиоца „Партизанске споменице 1941“ и генерал мајора ЈНА, забележио маја 1974. ДДБ).

На основу исказа Малог Шумадинца недићевци су 16. маја ухапсили у Неменикућама 21 сељака, сарадника НОП-а а хапшења су извршена и у неким другим селима. У Малом Пожаревцу четници су ухапсили Михаила Николића и његовог сина Бранка. О томе Бранко каже:

„У пролеће 1942. године Живан Лазовић, четнички командант из Раље, ухвати једног партизана кога су звали „Шумадинац“. Он је одао нашу кућу. Најпре су ухватили мене и потерали, а мој Михаило појури замном, па ухвати и њега. Кад су нас терали, на једном бунару приђе ми непознати човек и рече: „Ништа не признај, јер ако признаш под батинама ћеш да умреш. Ја сам брат Милосава Влајића“. Ове речи су ми остале вечито у сећању...

Дотераше нас у Раљу. Иако сам био скоро дете, почеше да ме туку до бесвести, да би ми изнудили признање. Сутрадан отворише врата и у другој соби почеше да туку оца. До педесет батина није јаукнуо, а после поче да виче, и наједном скочи, зграби Лазовића и потегну га о зид. На ово један њихов удари Михаила камом у руку и кама проће кроз. Пун рукав крви и он се онесвести. Сутрадан дохвати опет мене. Тукли су ме по леђима, док се нисам сав надуо... На крају отераше нас у Београд, кога сам тада први пут и видео.

Отераше нас у градску жандармерију, у улици Светог Саве, и затворили у подрум. Лазовић је тражио да нас стрел>ају, али се појави и војвода Петар Шумски из Гроцке и он тражи да нас пусте, јер смо ми из његове посадне чете. Сваки дан долазе и један и други и због нас се сукобише. Ваде чак и пиштоље да се обрачунавају. Ипак је Шумски успео, и нас пустише. Кад смо се вратили у село, Михаило се опет убацио у посадну чету.

Посадна чета је постојала до краја 1942. све док Немци нису заједно са Недићем разоружали, све Пећанчеве четнике, па и четнике Пере Шумског. Ипак, кад све сумирамо, ми смо „прешли” Шумског. Имали смо доста користи од ове посадне чете_____и село и партизани — нарочито у озој тешкој 1942. години.

Током априда и маја, иарочито после априлске борбе у Поповићу и хватања партизаиа — Мали Шумадинац, четници и жандарми су вршили блокаде по еелима космајског и грочанског среза и хапсили сараднике НОП-а. Тако су само у Стојнику ухапсили око четрдесет а у Дучини око десет партизанских сарадника.

„У току месеца априла јавна безбедност била је задовољавајућа на територији повереног ми округа. Партизани су истина били доста активни током овог месеца, али се та активност благодарећи предузетим превентивним мерама свела на просто узнемиравање.” (Извештај окружног начелника округа београдског од 1. маја 1942, упућен мин. ун. послова Недићеве владе. — Зборник, Т1, К21, Д22)

Тако је током пролећа у космајском, младеновачком и грочанском срезу на стотине недићеваца и четника уз помоћ Немаца вршило терор над становништвом. Непријатељске снаге су се скоро свакодневно кретале по селима, шумама, њивама и путевима; вршиле блокаду појединих или више села и срезова; постављали заседе, пљачкале, батинале, палиле куће, хапсиле и терале људе у затворе и логоре скоро свакодневно у кога су посумњало да помаже партизане. Није било села из кога неко није ухапшен, батинан, отеран у концентрациони логор и присилне радове у руднике, мобилисан у њихове редове, кажњен или убијен. По неделима и злочинима били су нарочито озлоглашени четници и љотићевци. Изрицане су и колективне казне појединим селима због помагања партизана, која се плаћала у новчаном износу али су биле појачане и мере реквизиције намирница и других пољопривредних производа.

Космајски партизани наставили су са вршењем акција и у току маја и јуна месеца, које су се састојале у хватању и кажњавању сарадника окупатора, паљењу општинских архива и забрани рада општинским управама, растурању летака и прорађивању пропагандног материјала са људима на терену. Било је и неколико мањих сукоба са жандармима и четницима уз мање обостране губитке.

*

А ево како је о стању јавне безбедности и партизанским акцијама у округу београдском, окружни начелник 1. јуна 1942. године писао Министарству унутрашњих послова Недићеве владе:

„Јавна безбедност у протеклом месецу на територији повереног ми округа била је углавном задовољавајућа. Делатност партизана била је, нарочито крајем овог месеца, доста активна. Упркос томе, ред и мир сваким даном се све више испољавају. Догађаји из области јавне безбедности у протеклом месецу, о којима је Министарство увек благовремено извештавано, били су следећи:

Осмог маја о.г. појавили су се партизани у шуми зв. „Врановац“ атар општине Ропчевске, срез Космајски. Борбу мањег обима водили су четници Београдског одреда под вођством капетана Лазовића. Партизани којих је било око 10 разбегли су се. Жртава није било ни на једној ни на другој страни.

Истог дана у срезу Грочанском, потерно одељење четничког одреда у Раљи, наишло је на партизанску тројку на месту зв. „Кухдине“. Партизан Милан Личанин заробљен је, док су друга двојица побегла.

Ноћу између 15. и 16. маја о.г. извршена је провала у општинској зградн Општине Раниловић (срез Космајски). Однета су три цака, у којима је било око 150 кг. семена сунцокрета, исто је просуто пред самом зградом општине. Спаљена су нека акта, уништен је општински печат и однето 500 динара у готовом новцу.

Седамнаестог маја о.г. у Неменикућама, срез Космајски, похапшено је 11 комунистичких јатака, а на основу изјаве ухваћеног комунисте Личанин Милана зв. „Мали Шумадинац“. Ухапшена лица спроведена су у Управу града Београда, Одељењу специјалне полиције.

Осамнаестог маја о.г. спроведен је у Гроцку Витомир Живковић зв. „Циганче“ из Малог Пожаревца, срез грочански, који је био у партизанским редовима а предао се носадној чети у Малом Пожаревцу.

Двадесет седмог маја о.г. четници четничког одреда у Смедереву пролазећи кроз село Бадљевицу, срез подунавски, били су нападнути пушчаном вагром из једне куће од стране партизана. Погинули су један четник и један милиционар. Један рањени партизан је заробљен.

Двадесет осмог маја о.г. у нула часова и двадесет минута, једна патрола лепеничког четничког одреда сукобила се, између села Бождаревца и Бељине, са једном групом партизана 8 до 10 људи. Борба је вођена око пола сата, после чега су се партизани повукли.

Поред наведених догађаја, треба споменути и следећа разбојништва и убиства: Двадесет трећег маја убијен је у Влашкој, срез младеновачки, Ивловић Спасоје, земљорадник и резервни пуковник. Истом приликом рањен је и његов син Благоје. Разлог убојства из користољубља. Убојство су извршила 4 непозната наоружана лица. За истим се трага. (Убојство су извршили четници капетана Лазовића јер је Павловић био сарадник НОП-а — напомена а.) (VII ЈНА РБ. 7/1-1К. 21.).

На дан двадесет другог јуна 1942. на путу између Малог Орашја и Умчара, наишли су на непријатељску заседу и погинули Младен Николић Цртак, Радослав Надашки Лала је ухваћен, а само неколико дана касније погинуо је и Смајо Буфтеговић. Ови другови су били повучени из Чете за политичке раднике у подунавском и младеновачком срезу.

У времену март—јуни погинуло је, рањено и заробљено око двадесет партизана, а било је и неколико дезертера. У истом

времену по налогу Среког комнтета КПЈ за Космај неколико партизана из Чете је повучено на политички рад у поједине срезове, на место погинулих политичких радника или у циљу проширења и јачања политичких руководстава по срезовима. Због тога је крајем јуна у Чети било око двадесет партизана.

(Према непотпуним подацима у космајским партизанима — Чети, првом половином 1942. били су: Абрлич Стјепан — Степа курир, радник; Аврамовић Лазар, радник; Блажек Александар, ђак; радник; Богдановић Миљивоје арнаут, радник; Борић Загорка Зага, ученица; Бојић Миодрог Мића, радник; Брадоња; Буфтеговић Смајо, радник; Бурсаћ Јаков Јаша, радник; Вељовић Петар, ђак; Виторовић Милета сликар, студент; Влајић Милосав, радник; Воја пилот, радник; Зафред Иван — Мића Словенац; Владетић Петар Галама, радник; Вуковић Миодрог — Миле Селјак, студент; Гавриловић Живко Гавра, студент; Гајић Бура, радник; Живковић Витомир Циганче; Живојиновић Момчило Живинар, ђак; Зоран; Љубомир Ивковић Шуца, радник; Јанковић инг. Богдан; Качаревић Љубомир, гшдофицер бјв; Косановић Павловић Марија, радница; Л>уботина Станко, радник; Лазић Боровоје Варнава, ђак; Лучанин Милан — Мали Шумадинац, радник; Миловановић Драгољуб Гута, радник; Надашки Радослав Лала радник; Кодранов Живко радник; Недељковић Бранко радник; Николић Миодрог Попај, радник; Николић Младен Цртак, студент; Новаковић Миодрог Јоја — Кеџ, радник; Обрадовић Живојин Селјак; Оцокољић Станислав Цоле, ђак; Петровић инг. Владимир Браца — Накарада; Ристић Благоје; Секулић Јанко, ђак; Степа Касапин, радник; Таловић Александар — Мали Посавац, ђак; Филиповић Радован Црвени, подофицер бјв, Векић Света; Дамњановић Веља, Гајић Л>убивоје Бока, Момчиловић Радомир — Паја Смедеревац и други.

Овде нису наведени другови и другарице који су у то време били политички и партијски радници на терену.)

*

Јуна месеца 1942, команда српске државне страже округа београдског предузела је дотада најобимнију „акцију чишћења“ са намером да уништи космајске партизана. Испланирано је да се јаким снагама изврши претресање делова Младеновачког, Подунавског и Грочанског среза, између железничке ируге Београд—Младеновац—Паланка и Београд—Мали Пожаревац—Мала Крна. У акцији су учествовали срески одреди Српске државне страже — недићевци из Младеновца, Гроцке и Смедерева и одреди љотићеваца из Младеновца, Смедерева и Смедеревске Паланке. Окружна команда СДС је за ову акцију ангажовала своју резервну чету из Београда и веће делове осталих среских одреда СДС из Смедеревске Паланке, Сопота, Умке, Врачара и орашког среза и Лазаревца. У акцији су учествовали и четнички одред из Младеновца, Гроцке, Раље, Смедеревске Паланке и Смедерева. Уз то су и Немачке посадне трупе излазиле из својих база на терен и вршиле одређене акције, а посебно реквизицију хране нарочито у селима која су била најјача партизанска упоришта, непријатељске снаге су бројале преко 1.500 људи. За разлику од ранијих акција не-

пријатељ је овом приликом „запосео“ ову просторију и екоро цео јуни месец није је напуштао вршени даноноћно блокаде и претресе села и терена.

О извршеним блокадама и стању у Београдском округу, у извештају окружног начелства упућеног 30. јуна 1942. Министарству унутрашњих послова Недићеве владе се, између осталог, каже: „У току протеклог месеца јавна безбедност на територији повереног ми округа била је исто тако задовољавајућа. Веће партизанске акције није било. У циљу чишћења остатака комунистичких банди извршен је од стране Команде српске државне страже округа Београдског претрес терена на тремећу срезова подунавског, гроцанског и младеновачког. Том приликом, у близини села Малог Орашја, срез подунавски, убијен је комунистички вођа Николић Младен, студент из села Шепшина, срез младеновачки. Истовремено ухаћен је жив комуниста Надашки Радосав, радник из Велике Кикинде“. (VII ЈНА, д.б. 42/2-1 и д. бр. 42/3-1 К. 21.).

Полуслободна територија. И поред непријатељског пригиска и веома тешких услова за извођење партизанских акција, народноослободилачки покрет у Космају, а нарочито у младеновачком срезу је све више јачао. Ево како о томе пише Божидарка Дамњановић Кика, тада секретар среског повереништва Партије за срез младеновачки:

„Конечно је прошла та прва партизанска зима и наступило је пролеће. Дочекали смо га са одушевљењем. Били смо млади, иако је био рат, отоплило је, зазеленеле су шуме и ливаде. Знали смо да смо прву велику битку, ми добили. Преживели смо зиму 1941/42. и не само преживели, него из ње изашли са неколико десетина партизана.

Поред чете партизана, у већини села младеновачког среза, постојале су илегалне војне десетине сељака, већином омладине, који су са партизанима и политичким радницима ноћу ишли у акције, а дању склањали оружје и мирно обрађивали земљу, најчешће носећи испод гуњева „кратеж“ за сваки случај. Тако се створило утисак да је партизана много више него што их је у то време било.

Према потреби, партизанска чета је дељена понекад и у петорке. Ивоћене су разне акције, војничке и политичке. Сада смо ми правили заседе и изненађивали непријатеља када би кренуо или се стационирао у селу. Вршена је ликвидација издајника и петоколонаша. Паљене су општине и железничке станице на магистралним путевима. Одузимана је храна спремљена за окупатора, спречавана је врло успешно мобилизација омладине за „Недићеву гарду“ путем прогласа и летака, преко конференција и појединачних разговора, као и цепањем спискава за мобилизацију. Издавали смо вести радио Москве и Лондона, писали о нашим акцијама и све то растурали на врло широкој територији округа.

Све ове акције, ма како биле скромне, биле су врло разноврсне и изводиле су се истовремено у већини села у срезу, што је имало изванредан морални и политички значај.

Села — Ковачевац, Границе, село Младеновац, Дубона, Шепшин, Сенаја, Влашка, Амерић, Међулужје, била су, у пролеће 1942. полуслободна партизанска територија где се свакодневно осећало присуство партизана и акција наших људи, припадника НОП-а. Већина ових села није била 1941. године организовано обухваћена устанком, те зато није било ни масовних репресалија окупатора, према њима, па смо ми крајем 1941. тежиште наших акција пренели у овај крај.“ (Види Кика Д—М, н.д. стр. 38).

Пребацивање Космајских партизана у Шумадију. Честе блокаде терена и борбе које је непријатељ наметао Космајским партизанима, указивали су на неопходност непосредног повезивања и координирања рада између Среског комитета КПЈ за Космај са партијским руководством у окрузима Аранђеловачком (крагујевачком) и Пожаревачком, како би Космајски партизани због непријатељске пролећне офанзиве могли да се пребацују према потреби на друге терене у Шумадију или у Хомоље и тиме избегну ударце непријатеља и уништења а истовремено повећају своју маневарску способност.

Крајем јуна Покрајински комитет КПЈ за Србију је јавио Среском комитету КПЈ за Космај да иребацивање Космајских партизана за Пожаревац и Хомоље није zgodно, већ је боље

О томе и општој ситуацији на терену, Срески комитет КПЈ за космај је средином јуна писао Покрајинском комитету; „Све већи терор, све безобзирније прогањање, хапшење, стрељање сељака, све систематскије организованије потере за овим малим бројем партизана који се налазе овде, у многоме онемогућује наш рад, па чак и опстанак.

Систематска и постепена организација и стабилизација власти наше реакције која је отпочела још од одласка нашег Одрода, данас може се рећи да је потпуна. Страховитим методама владања они су успели да заплаше сељаке и да чак и један део поштених сељака наређењима ставе обавезно у своју службу. Ту се не види расположење сељака, оно је данас за нас више него икад. Но, однос снага, наша војничка слабост, све је то учинило да један велики део маса буде деморалисан и застрашен.

Под таквим условима могућности нашег рада су врло мале, јер на сваком кораку се налазе тешкоће. Присуство и сталан боравак четника у сваком селу (у Космајском и Подунавском срезу) стално претресање терена, како и села тако и шума, патролирање по селима, путевима и њивама и дању и ноћу, отежава наше кретање, а рад наших другова сељака скоро потпуно онемогућава. Данас је могуће састати се и разговарати само са малим бројем наших људи.

Последњих дана предузели су детаљно чишћење терена Грочанског среза у коме су учествовали: Грочански, Београдски, Сопотски, Раљски, Младеновачки, Паланачки и Смедеревски одред, а у тим срезovima се претресање врши стално.

Изаз из ове ситуације биле би акције. Али наше снаге су мале и ми би за врло кратко време били ликвидирани. У околини нашој не воде се никакве акције и они су у могућности да окупе седам одреда данас, када нема акција. А наша изолована акција би изазвала још већу концентрацију и ово мало снага што имамо било би брзо уништено. А без акције даље скривање на овом терену је такође онемогућено зато нам је и необично важно да нас повежете са СК за Аранђеловац, јасеничким срезом, Хомољем, са свим теренима који се налазе у нашој околини, ради могућности маневрисања на једном већем терену. Другови, ово нам је врло хитна ствар.

Остављени без везе са вама, у немогућности да другим путем добијемо тачна обавештења ми немамо скоро никава увид у ситуацију и није нам потпуно јасно шта би требало предузети. Због тога другови, одговорите нам детаљно о свему, о ситуацији код нас, у свету, о нашим задацима, а такође нам пошаљите врло хитно и одговор што опширнији и што пре". (Архив СРС, д.б. 1885).

повезати се са Окружним повереиштвом КПЈ Аранђеловац и Космајски одред пребацили на терен Шумадије у простор Букуље и Венчана. Истоврелено Покрајински комитет је омогућио да ова два руководства успоставе непосредни контакт који дотле нису имали.

Тада је на терен Космаја дошао секретар окружног повереништва КПЈ Аранђеловац, Душан Петровић Шане² и састао се са Драгославом Дражом Марковићем, чланом Среског комитета КПЈ Космаја. Том приликом они су размотрили војно-политичку ситуацију на терену Шумадије и Космаја и оценили да је и поред тренутно погоршаних прилика, повољна перспектива даљег развоја оружане борбе у овом простору, као дела народнослободилачке борбе у Југославији. Организациона и политичка оонова оружане борбе и народнослободилачког покрета у Космају и поред великог терора окупатора и његових слугу тада је била јача него претходне године и криза устанка углавном преброћена.

Оцењујући потребним и неопходним чвршће повезивање, веће координирање дејства Космајских и Шумадијских партизана ради извоћења заједничких акција, повремениог проширивања оперативних подручја и простора за маневрисање, а све у циљу даљег јачања оружане борбе на овим територијама, Дража и Шане су се договорили да Космајски партизани крену за Шумадију, повежи се са Шумадијским партизанима и са њима извесно време врше заједничке акције на терену Шумадије и Космаја, док се не смањи непријатељски притисак када би се раздвојили и даље самостално деловали.

Драгослав Дража Марковић, тада члан Среског комитета Партије за Космај о томе каже:

„У ствари, Космајски одред никада није престао да постоји, јер о томе није никада формално донета одлука, већ је половином 1942. одлучено да, због тешке ситуације на оба терена, преостали и нови борци оба одреда заједнички дејствују док се не створе повољнији услови за њихово самостално деловање.“ (Види, Кика Д-М, н. д. стр. 94).

После састанка са Дражом, док је још био у Космају, Шане је 2. јула 1942, послао извештај Покрајинском комитету КПЈ за Србију, у коме се између осталог каже:

„Ја се сада налазим код Космајаца. Са њима је све у реду. Њихово пребацивање је у току и биће готово за дан-два. Ја се нисам састао још са својим О.К. (Односи се на Окружни комитет Аранђеловац — нап. ред.). Овде сам се састао са другом Дражом, партиским функционером у овом крају, и решили смо низ заједничких питања.

Прво, пронашли смо јавку у Младеновцу на коју би вам курир могао да доноси материјал и све остало за оба руководства. Јавка је врло солидна. Ако се слажете пошаљите вашег курира овога пута са нашим ради повезивања.

Друго, питање пребацивања другова из Београда за одред решили смо на овај начин. Наиме, ви сте још пре два месеца предложилн друговима из Космаја да се пребацивање другова из Бео-

града за одред врши у групима и иоћу, који ће донекле бити наоружани. Тада се поставило питање са ваше стране, да ли постоји могућност за прихваћање другова и њиховог спровођења до базе на тај начин. Могућности такве постоје данас, курира имамо који би их прихватио тамо где ви место одредите, пунктове смо осигурали све до нас и преко нашег терена. Ја и друг Дража о свему смо детаљно продискутовали и налазимо да је то најбољи и најсигурнији начин за пребацивање другова. Он ће са својима обезбедити и још боље осигурати пунктове од Београда до нашег терена, а ми ћемо то исто учинити даље и биће све у реду. Исто тако, ангажоваћемо за спроводника друга који добро познаје путеве и на тај начин осигураћемо максимум безбедности за пребацивање. Према томе, ствар је дефинитивна, ако се и ви будете сложили, и остаје само да нам јавите где треба спроводник да дође. Он лично може да дође и у Београд, — где буде требало.

Треће, ми и Космајци располажемо са овим оружјем у резерви: 100 пушака, 6.000 метака и 5 гушккомитраљеза.

Партизана на терену заједно са Космајцима имамо 30. Они су наоружани са 5 пушккомитраљеза, 1 лаки, 70 бомби и сваки има пушку са довољно муниције. Укупно 130 пушака, 10 пушккомитраљеза, 1 лаки, 100 бомби и око 10.000 метака. Треба подвући да наше могућности за набавку оружја нису исцрпљене и да су перспективе врло повољне.

Четврто, да подвучемо још једном најважнију ствар. Треба схватити као неодложно да се учини што брже пребацивање људи за одред. Расположење код народа постоји за улазак у одред, само се чека са чешћим иступањем наших партизана широм терена. *Да би избегли огромну концентрацију непријатеља, потребно је да се појављујемо једновремено на више места у мањим јединицама.* (Подвукао ДДБ). За све то потребне су нам снаге. Ми у толикој мери не можемо моментално са терена да добијемо. И зато треба учинити све да ми хитно и неодложно у томе правцу будемо помогнути од вас. Наше је мишљење да ћемо после тога ојачати и проширити наш одред и да ћемо убрзо отети иницијативу из руку непријатеља." (Зборник ДП НОР Т1, К20, Д39).

После договора Драже и Шанета, космајски и партизани:

1. Абрић Јурја Стјепан, радник, рођен 10. априла 1913, у Дрежнику, Слуњ, Хрватска, погинуо априла 1943, проглашен за народног хероја;

2. Векић Радисава Светислав Света, земљорадник, рођен 1910, у Малом Поповићу, срез космајски, Сопот, округ београдски, погинуо 1942;

3. Владетић Петар — Пера Галама, радник, рођен 1919, у селу Бојни, срез Глина, Хрватска, сада носилац „Партизанске споменице 1941“;

4. Влајић Животе Милосав, рођен 4. јануара 1921. у селу Парцанима, срез космајски, округ београдски, погинуо јуна 1943, проглашен за народног хероја;

5. Вуковић Миливоја Миодраг — Миле Сељак, рођен 1921, у Барајеву, срез посавски, Умка, округ београдски, студент филозофије, погинуо као комесар батаљона 21. српске бригаде почетком 1945;

6. Гајић Михајла Љубивоје — Бока стаклени земљорадник, рођен је 1904. у Малом Пожаревцу, срез грочански, округ београдски, погинуо почетком 1944, проглашен за народног хероја;

7. Гавриловић Гаје Живко — Гавра, студент, рођен је у Белом Потоку, срез врачарски, округ београдски, иогиноу у зиму 1942/43;

8. Гајић Бура, рођен је 28. марта 1920, у Подрињу, срез Славонски Брод, Хрватска, радник, погинуо почетком 1943;

9. Дамњановић Веља;

10. Момчиловић Радомир — Паја Смедеревац, музичар, рођен је 27. јануара 1921. у селу Сараорци, срез Великоорашки, округ београдски; погинуо је 14. марта 1943. у селу Клоки у Шумадији;

11. Николић Драгомира Миодраг — Попај, машинбравар, рођен 1922. у селу Мали Пожаревац, срез грочанеки, округ београдски, погинуо почетком 1943;

12. Оцокољић Станислав Цоле, ћак из Београда, сада носилац „партизанске сиоменице 1941" и генерал мајор ЈНА у резерви;

13. Петровић Владимир — Накарада, инг. агрономије, рођен 1. септембра 1908. у Новом Саду, погинуо је 4. децембра 1943. у Пријеполју;

14. Секулић Предрага Јанко, ћак гимназије, рођен 1920. у селу Мали Поповић, срез космајски, округ београдски, погинуо у зиму 1942/43. године;

15. Талевић Александар — Мали Посавац, ћак, рођен у Остружници, срез посавски, Умка, округ београдски, погинуо у току НОР-а; и још два непозната борца, пребацили су се у Шумадију, где је њих дванаест укључено у састав Првог Шумадијског одреда, за чијег је комесара постављен Бура Гајић, а остали другови су распоређени за политичке раднике на терену Шумадије.

Било је то у време када су се због великог притиска окупатора и квислинга војнополитичке прилике и услови за даљу оружану борбу у Србији а нарочито у Космају и Шумадији знатно погоршали. Због неповољне ситуације у источним деловима Југославије створене после Прве, Друге и Треће непријатељске офанзиве у зиму 1941/42. и пролеће 1942., ЦК КПЈ и Врховни штаб донели одлуку да се тежиште Народноослободилачког рата пренесе у Западну Босну, као област најпогоднију за даљи развој борбе и стварање нових јединица.

У то време, савезници су на свим фронтovima у свету били у дефанзиви. На Источном фронту почетком јуна 1942. фашистичке армије водиле су битке за Дон и иродирале јужно од Москве, док су Вороњеж, Харков и Ростов били пред падом. Истовремено су Немци и Италијани у Африци продирали у Египат и избили на 90 км од Александрије, а Јапанци су наставили освајање Азије. Силе Осовине су биле на врхунцу своје моћи, држећи стратегијску иницијативу у својим рукама, што се одражавало и на борбу у Југославији, где су фашистички окупатори, поред многих других преимућстава, били у великој

бројној и техничкој надмоћности над нашим снагама које су биле у почетној фази развоја.

Акције Космајских партизана у непосредној близини Београда у зиму и пролеће 1942., када је главнина партизанских јединица из Шумадије, централне и Западне Србије била са Врховним штабом у Санџаку, односно источној Босни, не само што су везивале за себе одређене непријатељске снаге које због тога нису могле бити упућене на секторе где су се бориле друге партизанске формације, већ су имале и велики политички одјек и много доприносиле очувању ратног морала и јачању борбеног духа у народа Космаја и његове шире околине.

Нема тачних података колико је бораца Космајског одреда крајем јуна 1942. дошло у Шумадију. У књизи: „Централна Србија у НОБ-у“, Александар Виторовић о томе ише: „Дошло је седамнаест Космајаца, према извештају ОК КПЈ за Аранђеловац — оригинал у Институту за историју радничког покрета Србије, бр. 9396. — Постоје извештаји да је у одред стигло само једанаест бораца, па је вероватно да је неке другове ОК КПЈ за Аранђеловац задржао за рад на терену“, стр. 360.

У извештају штаба 1. шумадијског одреда од 1. септембра 1942., између осталог пише: „На терену је остало нас 11 бораца. Крајем априла организовали смо се у петорке, али нисмо могли изводити акције све док Немци нису напустили Аранђеловац, Тополу и Наталинце... Тридесетог јуна прикључило нам се дванаест бораца из Космајског одреда...

У књизи: „Преглед историје НОБ-е у Шумадији“ чији су аутори: Милован Ника Миросављевић, Милорад Миле Прокић и Илија Јовановић Лала, на страни 317 пише да је из Космаја у Шумадију стигло 14 другова и наводе се њихова имена која се слажу са наведеним именима у овом тексту од редног броја 2—15, али се не помиње Абрилић Јурја Стјепан — Стева курир.

Очито је да треба наставити истраживање и утврдити који су то 17 другова које помиње у свом извештају ОК КПЈ Аранђеловац.

НАПОМЕНЕ

¹ „Немајући запослење, а како нисам хтео да будем са оцем, ста-
новао сам код Спасојевића, настојника моје расположење и положај у коме
број 10. Спасојевић је искористио моје расположење и положај у коме
сам био, те ми је говорио како би требало да помажем народнослободи-
лачку борбу против окупатора, и да би баш тиме оправдао себе код
Немца, и пореклом имућног човека, доказавши да сам противан не-
мачкој окупаторској војсци. Нагласио ми је да то треба да покажем.

Неколико дана касније код њега је дошао један човек, коме име-
незнам, а био је раста малага, носио је француску капу, звали су га

„бифеција“. Он ме је повео до Младеновца возом, а одатле пешнче до једног села, на пола сата од жел. станице. Дошли смо у кућу једног сељака, неznam кога, али кућу би могао да покажем. У ту су кућу гоком целе ноћи долазили многи, мени непознати људи, а изјутра сам пошао са двојицом људи одевених у сељачко одело.

Они су ме одвели у Кораћицу у једну кућу где су ме предали неколицини наоружаних партизана. Ти људи били су ми непознати и касније, током времена проведеног у партизанском одреду, са њима нисам долазио у додир. Са њима сам у Кораћици остао неколико дана, а затим смо отишли у околна села, враћајући се повремено у Кораћицу и остајући у кућама сељака, мењајући места ноћивања сваке ноћи. Власнике зграда по имену неznam, али бих те куће и сада могао да покажем.

Једн од партизана, који је био вођа те групе, саопштио нам је како се Космајски одред, коме смо и ми припадали, повлачи према Босни. Ми ипак, да остајемо на терену да презимимо, склоњени по кућама, пошто наново започетим акцијама на пролеће треба да будемо основни организатори. Он ме доводи у истом селу у везу са Кодранов Живком, вођем једне партизанске петорке (ухапшен сада у логору на Бањици — примедба записничара). Чланови петорке били су још: Вељовић Петар звани Геца, који је завршио пољопривредну школу у Прагу; неки Аца „Посавац“ из села Остружнице; Новаковић Милорад, звани Кеџ, железнички радник, родом из Малог Пожаревца. Неко време са нама је ишао и неки Лазих Боривоје, звани Варнава, ученик VIII разреда гимназије из Неготина, који се касније одвојио, ходао по терену са другим групама, са којима нисам долазио у додир, те ускоро и погинуо у Кораћици.

Са другим већим групама партизана нисам долазио у додир, али смо сви припадали раздвојени у ове самосталне петорке IV чети Космајског партизанског одреда, чији је командир био неки Шпанац (Његово име и где се од прилике налази зна Пов. У.Г.Б. — примедба записничара).

У овој петорци добио сам један војнодржавни револвер са шест метака и пушку са око 40 метака. Пушке смо обично остављали на чување „Шпанцу“, који је наређивао када треба ићи са оружјем, а када без пушака, тј. само са револвером, ради несметаног кретања по терену. Од осталих партизана са којима смо долазили у додир, знам следеће: Николић Милорада из Малог Пожаревца; Љубомира Миловановића зв. Гуту; Витомира „Циганина“ из Малог Пожаревца, а осталих имена се не сећам, тј. тада их нисам знао, пошто су из природних разлога, сви крили своја имена. Шта је сад са овим људима није ми познато.

Оружје које сам добио дао ми је сам Вељовић. Ми смо се сви петорица кретали по терену среза младеновачког и грочанског. Ноћивали смо сваке вечери у другом селу и другој кући. Места ноћивања и сада сам способан да покажем, али имена тих нама наклоњених људи не знам, јер је то било познато само тадашњем вођи „петорке“ Вељовићу. Он је од „Шпанца“ добијао упутства у томе смислу. Непосредне курирске везе није било, већ нас је „Шпанац“ увек налазио, знајући наш правац кретања. Исто тако сам Вељовић одлазио је по неколико сати, те се, по његовом причању налазио са „Шпанцем“.

Све наше акције састојале су се у томе да од сељака узимамо потребне намирнице за исхрану наше групе. Одржавали смо заседе на путевима и спречавали сељацима да у Младеновац односе намирнице. Такође смо спречавали сељацима једног каменолома код Кораћице да одлазе на рад. Услед наше малобројности отежаног кретања, успеси у тим акцијама били су само моментални и пролазни...

У борбама нисам узимао учешћа, јер до њих, због наше напред изложене тактике, није ни долазило.

Знао сам да је „Гутина“ петорка имала сукоб код Младеновца, али ње бекством извукла без губитака.

Око четири месеца провео сам у овој партизанској петорци. Најзад ми је досадио такав живот. Када смо пролазили кроз село Камендол,

искористивши прилику, а нарочито под утиском прича неких сељака, да је у Београду мирно и да се прилике сређују, просто сам побегао и пешке дошао у Београд. Нисам имао тако лош спољни изглед, а осим тога код себе сам имао све исправе, које нисам уништио. У Београду сам отсео код своје веренице Минић Стане у улици XIII бр. 2. Нашао сам се и са њеним оцем, те сам и њему као и Стани, рекао да сам до тада био у Смедереву на раду. После недељу дана пријавио сам се Берзи рада и отишао на рад у Немачку. Око два месеца радио сам у Бечу, а затим сам по молби упућен у Валтхајм где ми је живела мајка, која се преудала после повратка оца из Немачке у Београд. Овде сам код ње становао, све до пре недељу дана, 24. марта 1943. када сам дошао у Београд на отсуство.

Дошао сам једино да извадим нека потребна документа. Наиме, ја сам држављанин бивше Југославије, а мајка као и ја, желели смо да прећем у поданство Рајха. Мајка ми је уосталом члан национал-социјалистичке немачке радничке партије и у задње време на мене је такође утицала у том смислу. Међутим, ја сам се плашио да јој признам како сам био у партизанима, а исто тако, нисам се усуђивао нити да се пријавим властима у Немачкој, те драговољно објасним свој случај, плашећи се казне и по мене тешких последица". (ИАБ 1У-0-244/34).

Ово је исказ Блажек Александра, ириватног чиновника из Београда, рођеног 1920. у Кенисбергу у Немачкој од оца Борћа и мајке Шарлоте р. Хајне, по народности се на саслушању изјаснио као Немац, говорио је српскохрватски и немачки, становао је у Београду, у XIII улици број 2. на Карабурми;. дат на саслушању у специјалној полицији у Београду, која га је ухапсила 27. марта 1943. три дана по доласку из Немачке.

Блажек је напустио грочанску партизанску десетину после борбе у Камендолу 10. априла 1942.

Очито је да је исказ усмерен да му олакша сопствени положај.

Крајем јула 1943. Блажека је од специјалне полиције преузела немачка полиција безбедности у чије је редове нешто касније ступио и у чијој је униформи после тога виђан у Београду.

Срески комитет КПЈ за Космај је 15. децембра 1941., у извештају послатом Покрајинском комитету између осталог написао и ово: „Нама је пре три недеље из Београда, каналом за пребацивање другова из Београда у одред, дошао и неки Блажек Александар, несвршени средњошколац са Карабурме. Он за себе тврди да је 1938. био примљен у Партију али да је после тога одмах отишао у војску. Политички је незналица. Много је плашљив и сметен". (Зборник ДП НОР Т1. К2. стр. 258).

² Петровић Драгољуба Душан Шане, р. 28. јуна 1914. у Крагујевцу, Србија, каменорезачки радник, члан КПЈ за Крагујевац. По одлуци ПК КПЈ за Србију, после окупације земље одлази у Аранђеловац за члана ОП КПЈ и учествује у организовању устанка у Шумадији. Када је формиран 1. шумедијски одред постављен је за заменика политичког комесара Одред. Од 1942. је секретар ОП КПЈ Аранђеловац, а касније секретар ОК КПЈ за округ крагујевачки. Од 1943. је члан ПК КПЈ за Србију и члан ГШ НОПОС. Проглашен је за народног хероја.

	Страна
Хеј космајски иартизаии —	7
Проглас Среског комитета КПЈ за срез космајски — — — — — — — — — — — — — — — — — —	9
Из говора председника владе Демократске федеративне Југославије, маршала Јосипа Броза Тита, одржаног на Космају 7. јула 1945. године поводом дана устанка народа и народности Србије — — — — — — — — — — — — — — — — — —	13
ПРЕДГОВОР —	17
УВОД —	25
За слободу, преци су се борили сами, сопственим средствима, — — — — — — — — — — — — — — — — — —	27
Опште прилике за време старе Југославије — — — — — — — — — — — — — — — — — —	31
Двадесет седми март —	43
Догађаји у априлском рату —	44
Безусловна капитулација југословенске војске — — — — — — — — — — — — — — — — — —	49
Окупација и окупациона управа —	51
Поступак окупаторских власти према војним обвезницима бивше југословенске војске који нису заробљени — — — — — — — — — — — — — — — — — —	55
Прихватање изгнаних Словенаца и Словенки —	57
Пљачка народног богатства од стране окупатора — — — — — — — — — — — — — — — — — —	57
Припреме за устанак —	58
НАПОМЕНЕ —	63
ДЕЈСТВА ПОСМАЈСКОГ ОДРЕДА ОД ФОРМИРАЊА ЈУЛА 1941. ДО БОРБЕ КОД ТУЛЕЖА ФЕБРУАРА 1942. ГОДИНЕ — — — — — — — — — — — — — — — — — —	81
Формирање Космајско-посавског партизанског одреда — — — — — — — — — — — — — — — — — —	81
Прве акције —	84
Главни штаб народноослободилачких партизанских одреда Србије у Космају —	92
Младеновачка чета —	94
Очекивање руских падобранаца —	95

Блокада Космаја — „Акција Баден” — — — — — — — — — —	96
Враћање пленских коња — — — — — — — — — —	100
Прве жртве блокаде — — — — — — — — — —	101
Младеновачка чета у окружењу — — — — — — — — — —	103
Изненадно опкољавање — — — — — — — — — —	108
Немачки извештај о блокади Космаја — — — — — — — — — —	110
Неуспех окупатора да уништи одред — — — — — — — — — —	112
Борба против жандарма у Рогачи — — — — — — — — — —	115
Остале акције одреда у току августа месеца — — — — — — — — — —	119
Грочанскоподоунавски партизански одред — — — — — — — — — —	120
Формирање Космајског народноослободилачког партизанског одреда и стање у њему — — — — — — — — — —	124
Обавештења о непријатељу — — — — — — — — — —	132
Партизански морал и дисциплина — — — — — — — — — —	134
Културно-просветни рад — — — — — — — — — —	135
Стварање нових органа власти — — — — — — — — — —	140
Однос партизана према народу — — — — — — — — — —	141
Партијска и скојевска организација — — — — — — — — — —	142
Партизани — народна, ослободилачка и револуционарна војска — — — — — — — — — —	144
Акције на железничким станицама: Рииањ тунел, Раља и Буринци — — — — — — — — — —	150
Везе са Београдом — — — — — — — — — —	152
Акције и стање у одреду у месецу септембру — — — — — — — — — —	158
Не смеће дозволити да останете изоловани од маса које су спремне да се боре за своју праведну ствар — — — — — — — — — —	164
Слободна и полуслободна територија — — — — — — — — — —	166
Споразум са четницима — — — — — — — — — —	168
Припреме непријатеља за офанзиву — — — — — — — — — —	174
Напад љотићеваца на логор 3. чете — — — — — — — — — —	185
Борба на Варовницама — — — — — — — — — —	187
Активност 2. чете крајем месеца септембра — — — — — — — — — —	192
Борба против жандарма у Слатини — — — — — — — — — —	198
У саставу групе одреда — — — — — — — — — —	199
Напад на недићевце у Венчанама — — — — — — — — — —	201
Борба против недићеваца у Арнајеву — — — — — — — — — —	205
Сукоб са љотићевцима у Америћу — — — — — — — — — —	207
Четници су прекршили споразум о сарадњи са партизанима — — — — — — — — — —	209
Мобилизација — — — — — — — — — —	210
Реорганизација одреда — — — — — — — — — —	211
Извештај штаба Космајског НОП одреда од 22. октобра о стању у одреду и његовим акцијама и војно-политичкој ситуацији на терену — — — — — — — — — —	212
Активност 4. чете — — — — — — — — — —	215
Борба 3. чете против недићеваца на Жутом Оглавку — — — — — — — — — —	218

	Страна
Борба за одбрану слободне територије — — — — —	220
Борба против Немаца и недићеваца у Барајеву — — — — —	222
Борба против четника и недићеваца у Баћевцу — — — — —	223
Борба против Немаца у Багрдану — — — — —	225
Слање партизанки и рањеника на слободну територију — —	227
Борба против недићеваца и четника у Манићу — — — — —	232
Борба против недићеваца и четника у Дрлупи — — — — —	233
Лечење рањеника у Великој Иванчи — — — — —	238
V Шумадију по муницију — — — — —	240
Војно-политичка ситуација на терену — — — — —	241
Одлазак Космајског одреда за Шумадију — — — — —	243
Учествовање у борбама за одбрану Рудника — — — — —	246
Партизанске снаге — — — — —	248
Борба 20. новембра — — — — —	248
Борба и повлачење са Рудника 23. новембра — — — — —	249
Састанак штабова у Сврачковцу — — — — —	249
Борба 25. новембра — — — — —	250
Поновно заузимање и повлачење са Рудника — — — — —	250
Значајно ратно искуство — — — — —	253
Од Савинца до Радонђе — — — — —	256
„Мора да се рачуна са поновним оживљавањем... устаничке делатности" — — — — —	264
У Санцаку — — — — —	269
Борбе против Италијана и четника у околини Прибоја — — —	274
Повратак у Србију — — — — —	279
На Повлену и Маљену — — — — —	286
Народ неће заборавити — — — — —	291
Сгање у Космају после одласка одреда у Шумадију (Санцак) — —	292
Космајски одред — — — — —	293
Космајски срез — — — — —	293
Срез младеновачки — — — — —	29Ф
У грочанском срезу — — — — —	294
У срезу подунавском — — — — —	294
Космајски срез — — — — —	295
Младеновачки срез — — — — —	295
Партизани — — — — —	295
Формирање самосталне Космајске чете — — — — —	297
Временске прилике, дезертерства, издаје — — — — —	300
Појава присталица Драже Михаиловића у Космају — — —	302
Политичко-организациони рад — — — — —	305
Војне десетине — — — — —	307

	Страна
Осећају се партизанске акције — — — — — — — — — —	311
Стање на савезничким фронтовима — — — — — — — — — —	314
Ситуација у Југославији — — — — — — — — — —	315
Повратак Космајског одреда у Космај — — — — — — — — — —	316
Борба у Трешњевици — — — — — — — — — —	317
Борба против четника у Живковцу — — — — — — — — — —	317
Борба против четника и недићеваца код Сибнице и Дучине	318
Борба против четника и недићеваца у Бељини — — — — —	318
Борба против Немаца у Тулежу — — — — — — — — — —	319
Уништење Мукерове групе — — — — — — — — — —	330
Добри људи — — — — — — — — — —	333
Баба је плакала — — — — — — — — — —	334
Издаја на Морави — — — — — — — — — —	334
Скупа цена слободе — — — — — — — — — —	339
НАПОМЕНЕ — — — — — — — — — —	341
АКЦИЈЕ КОСМАЈСКИХ ПАРТИЗАНА ОД КРАЈА ФЕБРУАРА ДО ЈУНА 1942. ГОДИНЕ — — — — — — — — — —	345
Напад на недићевце и четнике у Малом Пожаревцу — —	345
Долазак Београђана у Космајске партизане — — — — —	345
Организационо-политички рад на терену — — — — —	346
Космајски срез — — — — — — — — — —	346
Младеновачки срез — — — — — — — — — —	346
Подунавски срез — — — — — — — — — —	347
Грочански срез — — — — — — — — — —	347
Ослонац на сопствене снаге — — — — — — — — — —	347
Са акцијама смо почели — — — — — — — — — —	348
Недић наређује енергично хапшење комуниста — — — — —	348
Формирање Српске државне страже — — — — — — — — — —	349
Акције у току месеца марта — — — — — — — — — —	351
Борба са четничким војводе Шумског у Камендолу — — —	352
Непријатељске снаге — — — — — — — — — —	354
Борба у Влашкој — — — — — — — — — —	356
Борба у Поповићу — — — — — — — — — —	357
Полуслободна територија — — — — — — — — — —	362
Пребацивање Космајских партизана у Шумадију — — —	363
НАПОМЕНЕ — — — — — — — — — —	367

СРЕЗОВИ БЕОГРАДСКОГ ОКРУГА

- ПС — ПОСАВСКИ
- В — ВРАЧАРСКИ
- Г — ГРОЧАНСКИ
- М — МЛАДЕНОВАЧКИ
- КС — КОСМАЈСКИ
- К — КОЛУБАРСКИ
- ПД — ПОДУНАВСКИ
- Ј — ЈАСЕНИЧКИ
- О — ОРАШКИ

СТАЛНО ОПЕРАТИВНО ПОДРУЧЈЕ
КОСМАЈСКИХ ПАРТИЗАНА

- граница округа београдског
- граница округа младеновачког
- границе срезова

